

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní

System penzijního připojištění v ČR

Věra Suchánková

Bakalářská práce

2010

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní
Ústav ekonomie
Akademický rok: 2009/2010

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Věra SUCHÁNKOVÁ, DiS.**
Studijní program: **B6202 Hospodářská politika a správa**
Studijní obor: **Veřejná ekonomika a správa**

Název tématu: **Systém penzijního připojištění v ČR**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Práce se zaměří na popis systému penzijního připojištění v České republice, jeho komparaci se systémem penzijního připojištění na Slovensku, poskytnutí dostatečného množství informací o současném stavu a zhodnocení průběhu reformy tohoto systému.

Práce bude obsahovat:

- charakteristiku penzijního připojištění
- charakteristiku a komparaci penzijního systému v ČR a na Slovensku
- analýzu současného stavu reformy penzijního systému
- doporučení pro další vývoj reformy penzijního systému

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy: cca 30 stran
Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

BURCIN, Boris, KUČERA, Tomáš. Perspektivy populačního vývoje České republiky na období 2003-2065. 1. dopl. vyd. Praha : DemoArt, 2004. 50 s. ISBN 80-86746-01-1.

KREBS, V. a kol. Sociální politika. Praha: ASPI, 2005. 502 s. ISBN 80-7357-050-5

SYROVÝ, Petr. Investování pro začátečníky. 1. vyd. Praha : Grada Publishing, 2005. 108 s. ISBN 80-247-1366-7.

ŠULC, J. Penzijní připojištění, 2. aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada Publishing, 2004. 198 s. ISBN 80-247-0772-1

Zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem

Zákon č. 650/2004 Z.z. o doplňkovém důchodkovém sporení

<http://www.apf.cz>; Asociace penzijních fondů ČR.

<http://www.mfcr.cz>; Ministerstvo financí ČR.

Interní materiály Penzijního fondu České spořitelny, a.s.

Vedoucí bakalářské práce: Ing. Martin Sobotka
Ústav ekonomie

Datum zadání bakalářské práce: 30. června 2009

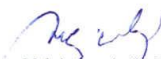
Termín odevzdání bakalářské práce: 30. dubna 2010

doc. Ing. Renáta Myšková, Ph.D.

děkanka

L.S.

doc. Ing. Jolana Volejnková, Ph.D.

vedoucí ústavu

V Pardubicích dne 29. července 2009

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Praze dne 28. 6. 2010

Věra Suchánková

Anotace

Tato práce vychází z často diskutované otázky reformy penzijního systému v České republice. Zaměřuje se na analýzu systému penzijního připojištění a zhodnocení průběhu reformy penzijního systému.

Cílem reformy je čelit dopadům demografického vývoje a zvýšit životní úroveň občanů v důchodovém věku. Kromě parametrických změn reforma předpokládá diverzifikaci financování, nastavení příjmové solidarity a řešení mezigenerační spravedlnosti v základním důchodovém pojištění.

V práci je popsán systém penzijního připojištění v České republice a na Slovensku, porovnání obou těchto systémů a analýza a zhodnocení průběhu důchodové reformy v České republice.

Klíčová slova

důchodové pojištění, penzijní připojištění, penzijní systém, penzijní fondy, financování penzijního systému, důchodová reforma

Title

System of the Pension Insurance in the Czech Republic

Annotation

This work is based on the much-discussed issues of the reform of the pension system in the Czech Republic. It focuses on the analysis of the pension scheme and the evaluation of the pension scheme.

The aim of this reform is face up to the effects of the demographic development and raise the living standards of the pensioners. Except the parametric changes it is assumed the diversification of funding, setting income solidarity and address intergenerational equity in the basic pension insurance.

This work describes the pension system in the Czech and Slovak Republics, comparison of the both systems and the analysis and the evaluation of the pension reform in the Czech Republic.

Keywords

Pension Scheme, Pension Insurance, Pension System, Funding of Pension System, Pension Funds, Pension Reform

Obsah

Úvod	9
1. Charakteristika penzijního připojištění.....	11
1.1 Vymezení penzijního připojištění	11
1.2 Investiční aktivity penzijního fondu.....	11
1.3 Státní příspěvek	13
1.4 Daňové výhody.....	14
1.4.1 Daňová výhoda u příspěvku účastníka	14
1.4.2 Daňová výhoda u příspěvku zaměstnavatele.....	15
1.5 Možnosti výběru peněžních prostředků.....	16
2. Penzijní systém v České republice	18
2.1 Důchodové pojištění.....	18
2.2 Doplnkové pojištění.....	19
2.2.1 Penzijní připojištění	20
2.2.2 Statistika sektoru.....	20
3. Penzijní systém na Slovensku	22
3.1 Důchodové pojištění.....	22
3.2 Starobní důchodové spoření	24
3.3 Srovnání penzijních systémů v ČR a na Slovensku	25
4. Financování penzijního systému	28
4.1 Základní možnosti financování penzijního systému.....	28
4.2 Definice penzijních plánů	28
4.3 Třípilířový systém	29
5. Důchodová reforma v České republice	31
5.1 Hlavní problémy důchodového pojištění	33
5.2 Hlavní problémy v systému doplňkového důchodového připojištění.....	34

5.3	Varianty důchodových reforem.....	35
5.4	Názor a doporučení Výkonného týmu k důchodové reformě.....	38
6.	Analýza současného stavu reformy penzijního systému.....	40
6.1	První etapa	40
6.1.1	Pokračování ve zvyšování důchodového věku	41
6.1.2	Prodloužení potřebné doby pojištění pro nárok na starobní důchod.....	42
6.1.3	Zrušení doby studia jako náhradní doby pojištění	43
6.1.4	Zavedení možnosti souběhu výdělečné činnosti a poloviny starobního důchodu.....	43
6.1.5	Zavedení třístupňové invalidity	43
6.2	Druhá etapa.....	44
6.3	Třetí etapa	46
7.	Aktuální stav	48
8.	Zhodnocení průběhu reformy	49
	Závěr	51

Úvod

V současné době se v České republice stále častěji otevírá otázka reformy penzijního systému v našem státě. Vzhledem k současné situaci sociálního a důchodového zabezpečení občanů v poproduktivním věku v České republice je u nás velmi živá otázka spoření na penzi.

Možností, jak si naspořit, je několik. Tato práce se zabývá možnostmi spoření v systému penzijního připojištění. Obsahuje charakteristiku penzijního připojištění a porovnání penzijních systémů v České republice a na Slovensku.

Prvním pilířem důchodového zabezpečení v České republice je průběžně financovaný, dávkově definovaný systém veřejného důchodového zabezpečení, který je však v důsledku očekávaného demografického vývoje dlouhodobě finančně neudržitelný. Druhý pilíř v České republice, ať už v podobě zaměstnavatelských penzijních fondů, nebo v podobě fondového financování, neexistuje. Třetím pilířem je pak kromě soukromého životního kapitálového pojištění především dobrovolné penzijní připojištění se státním příspěvkem.

Důchodový systém ve své současné podobě nedokáže čelit dopadům demografického vývoje, kterým je malá porodnost a prodlužující se průměrná délka života

Proto se také ukazuje nezbytnost reformy důchodového systému, a to nejen parametricky, ale i systémově. Hovoří se o vybudování druhého pilíře a úpravě třetího pilíře v podobě penzijního připojištění, které v České republice existuje téměř ve stejné podobě od roku 1994.

Budoucnost penzijního připojištění je závislá na důchodové politice vlády České republiky. Je jasné, že se vláda bude muset touto otázkou zabývat. Protože neexistuje ekonomicky ideální důchodová reforma nebo ideální důchodový systém, rozhodnutí o reformě a budoucí podobě důchodového systému musí mít výhradně politický charakter. V minulosti byla sestavena skupina odborníků průřezem politickým spektrem, která měla analyzovat možnosti státu v závislosti na současném vývoji dle modelů převzatých ze zahraničí.

Je nutné zvolenou strategii reformy intenzivně, otevřeně a dlouhodobě komunikovat s veřejností tak, aby získala podporu, která se později projeví v důvěryhodnosti zvolené strategie. Občané musí být dostatečně informováni. Tím se zlepší jejich rozhodování, které jim umožní zvýšit jejich dlouhodobou životní úroveň správným výběrem možnosti spoření na penzi.

Důchodová reforma v České republice již probíhá. Byla rozdělena do tří etap. První etapou jsou parametrické změny, druhou změny v oblasti soukromých důchodů a ve třetí etapě se projednává možnost částečného vyvázání se ze základního důchodového pojištění do soukromého systému.

Cílem práce je analýza systému penzijního připojištění a zhodnocení průběhu reformy penzijního systému.

1. Charakteristika penzijního připojištění

1.1 Vymezení penzijního připojištění

Penzijní připojištění je v současnosti upraveno zákonem č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem. Jedná se o doplněk současného důchodového systému v České republice. V současné době se jedná o soukromé připojištění občanů. Zakládá se na pravidelných měsíčních příspěvcích, které lze na účet penzijního fondu poukazovat i za delší časová období (čtvrtletí, pololetí, rok). Podle výše příspěvku přispívá ze státního rozpočtu i stát.

Individuální účty penzijního připojištění mohou spravovat pouze penzijní fondy – soukromé akciové společnosti zakládané na základě zákona č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem.

Základními dokumenty pro penzijní fondy jsou Penzijní plán a Statut. Penzijní plán podrobně rozvádí to, co není upraveno zákonem č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem, nebo co je tímto zákonem upraveno pouze okrajově.

Všechny penzijní fondy v České republice jsou definované příspěvkově. Jde o takovou konstrukci vztahu příspěvků (plateb) a dávek (výplat), kdy velikost starobní penze účastníka závisí na celkovém úhrnu příspěvků zaplacených v jeho prospěch (jím samotným a jakoukoliv třetí osobou), podílu účastníka na výnosech hospodaření penzijního fondu a věku, od kterého se poskytuje penze.¹

Statut musí obsahovat informace o rozsahu činnosti penzijního fondu, zaměření a cílech jeho investiční politiky, zásady jeho hospodaření, způsob použití zisku, obchodní jméno a sídlo depozitáře a způsob zveřejňování zpráv o hospodaření s majetkem a o změnách statutu a také informaci o tom, kde lze tyto zprávy obdržet.

1.2 Investiční aktivity penzijního fondu

Penzijní připojištění je regulováno celou řadou ustanovení, která vymezují poměrně úzké mantinely pro jeho podnikatelské aktivity, zejména operace na kapitálovém trhu, kdy penzijní fond disponuje s penězi svých účastníků. Zákon ukládá managementu a orgánům penzijního

¹ ŠULC, J. *Penzijní připojištění, 2. aktualizované a rozšířené vydání*. Praha: Grada Publishing, 2004. 198 s. ISBN 80-247-0772-1

fondů mimo jiné striktní respektování požadavku, aby penzijní fond s majetkem hospodařil s odbornou péčí s cílem zabezpečit spolehlivý výnos, resp. stanoví, že penzijní fond nesmí se svým majetkem nakládat způsobem, který by byl v rozporu se zájmy účastníků. Fondy jsou pod přísnou kontrolou České národní banky, ministerstva financí, Komise pro cenné papíry a rovněž deponitáře fondu. Jakou úlohu má v celém systému dozoru nad penzijními fondy deponitář?

Deponitářem je banka, která vede příslušnému penzijnímu fondu účty. Penzijní fond je povinen zřídit u této banky samostatné běžné účty nebo podúčty k běžnému účtu vždy pro přijímání a vracení příspěvků účastníků a státních příspěvků, pro financování činnosti penzijního fondu a pro umístování a ukládání prostředků penzijního fondu. Základní funkce deponitáře souvisí tedy se zajištěním platebního styku, oceňování portfolia a vypořádání obchodů. Vedle těchto činností byla deponitáři přidělena kontrolní funkce. Deponitářská banka kontroluje nakládání s finančními prostředky fondu a sleduje, zda činnost fondu je v souladu se zákonem a statutem fondu. Deponitář, který zároveň odpovídá za případnou škodu způsobenou porušením své povinnosti deponitáře, může na denní bázi sledovat veškeré pohyby peněžních prostředků na účtech fondu a obchody na finančním trhu.

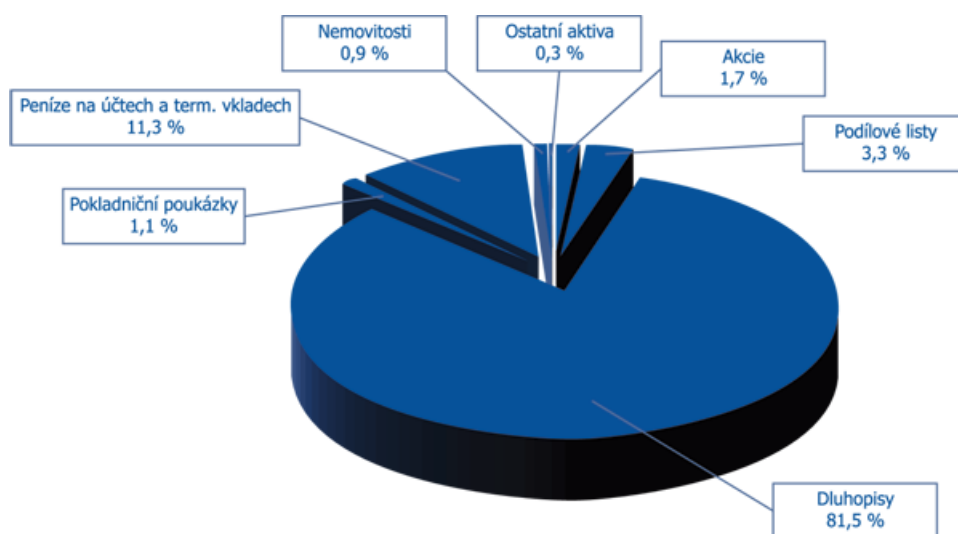
Penzijní fondy jsou především finanční instituce. S penězi, které od účastníků pravidelně dostávají, mohou a musí podnikat na finančním trhu. Platí pro ně mnohem přísnější pravidla se snahou snížit riziko ztráty z chybného investičního rozhodnutí na minimum. Peníze mohou být s odbornou péčí umístovány tak, aby byla současně zaručena jak bezpečnost, kvalita a likvidita, tak na druhé straně i rentabilita skladby finančního umístění jako celku. Podle Zákona č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem (par. 31, odst. 1 a par. 35, odst. 2) se vyžaduje od penzijních fondů kladná rentabilita investovaných peněz jako celku, nežádá se už ale nijak vysoký výnos.

Současný zákon o penzijním připojištění striktně omezuje spektrum investičních možností penzijních fondů. Je zde striktně uvedeno, kam mohou být peněžní prostředky shromážděné penzijním fondem umístěny. V zákoně o penzijním připojištění bylo před novelou v roce 2004 uvedeno, že podíl akcií nesmí přesáhnout čtvrtinu majetku fondů a hodnota jedné nemovité nebo movité věci nesmí překročit 5 % majetku. V současné podobě zákona je již paragraf o podílu akcií na majetku fondu vypuštěn, pokud se týká movitých a nemovitých věcí, nově nesmí celková hodnota tvořit více než 10 % majetku penzijního fondu. Relativně nízké zhodnocení a potřeba přizpůsobit legislativu Evropské unii vedla ke změně zákona o

penzijním připojištění. V rámci novely v roce 2004 se významně rozšířili investiční možnosti penzijních fondů. Na stejnou úroveň se nyní staví cenné papíry v ČR a v jakékoli jiné zemi OECD. Dále se připouští i investice do otevřených podílových fondů.

Portfolio penzijního fondu je složeno převážně z dluhopisů. Akciová složka je malá (do 10 % z portfolia).

Graf č. 1 Složení portfolia PF v procentním vyjádření k 31. 12. 2009

Zdroj: www.apfcr.cz

Výnosnost takového portfolia² je podobná jako u dluhopisového fondu, případně jako u velice konzervativního smíšeného fondu, který obsahuje pouze cca 10 % akcií.

1.3 Státní příspěvek

Konkrétní částka státního příspěvku závisí na výši příspěvku a případného příspěvku jiné osoby. Maximální státní příspěvek³ poskytne Ministerstvo financí, pokud součet příspěvku účastníka a příspěvku jiné osoby činí 500 Kč. Na příspěvek placený zaměstnavatelem se státní příspěvek neposkytuje. Státní příspěvky musí penzijní fond nejdříve z rozpočtu vyžádat (na

² SYROVÝ, Petr. *Investování pro začátečníky*. 1. vyd. Praha : Grada Publishing, 2005. 108 s. ISBN 80-247-1366-7.

³ Zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem, par. 27, odst. 5 a par. 29, odst. 2

každý kalendářní měsíc náleží za každého účastníka, který včas zaplatil na tento měsíc, jeden státní příspěvek), poté je evidovat ve prospěch jednotlivých účastníků a hospodařit s nimi stejným způsobem, jako s příspěvky zaplacenými účastníky.

Tabulka č. 1 Státní příspěvek dle příspěvku účastníka

Příspěvek účastníka + příspěvek jiné osoby	Výše měsíčního státního příspěvku
100 – 199 Kč	50 Kč + 40 % z částky nad 100 Kč
200 – 299 Kč	90 Kč + 30 % z částky nad 200 Kč
300 – 399 Kč	120 Kč + 20 % z částky nad 300 Kč
400 – 499 Kč	140 Kč + 10 % z částky nad 400 Kč
500 Kč a více	150 Kč

Zdroj: Zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem

1.4 Daňové výhody

1.4.1 Daňová výhoda u příspěvku účastníka

Penzijní připojištění umožní snížit daňový základ⁴ pro výpočet daně z příjmu až o 12 000 Kč za rok. Částka, o kterou lze daňový základ snížit, je rovna ročnímu souhrnu vlastních příspěvků účastníka snížených o 6 000 Kč. Snížení daňového základu tak lze uplatnit až při měsíčním příspěvku vyšším než 500 Kč.

Maximální daňovou úlevu lze získat v případě, že roční souhrn příspěvků bude činit 18 000 Kč. Optimální měsíční příspěvek tak činí 1500 Kč a umožní zároveň čerpat maximální státní podporu.

⁴ Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmu

Tabulka č. 2 Daňové výhody u příspěvku účastníka

Měsíční příspěvek účastníka	Roční souhrn příspěvků účastníka	Snížení daňového základu	Úspora na dani z příjmu *
500	6 000	0	0
750	9 000	3 000	450
1 000	12 000	6 000	900
1 500	18 000	12 000	1 800

* Konkrétní výše úspory závisí na výši příjmu účastníka.

Zdroj: Penzijní fond České spořitelny, a.s.

1.4.2 Daňová výhoda u příspěvku zaměstnavatele

Příspěvek zaměstnavatele na penzijní připojištění je výhodnější, než kdyby o stejnou částku byla zvýšena mzda (viz. Tabulka č. 3). Neplatí se z něj totiž sociální ani zdravotní pojištění a ani daň z příjmu, pokud příspěvek není vyšší než 5 % hrubé mzdy.

Příspěvek zaměstnavatele na penzijní připojištění poukázaný na účet zaměstnance u penzijního fondu je pro zaměstnance osvobozen od platby sociálního a zdravotního pojištění bez ohledu na výši příspěvku a osvobozen od daně z příjmu, maximálně však do výše 5 % vyměřovacího základu zaměstnance pro pojistné na sociální zabezpečení a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti.

Výpočet úspory zaměstnance ukazuje následující příklad, který porovnává náklady spojené s přímým zvýšením mzdy oproti zvýšení mzdy formou příspěvku zaměstnavatele na penzijní připojištění.

Tabulka č. 3 Výpočet úspory zaměstnance

Příjmy zaměstnance	Přímé zvýšení mzdy zaměstnance	Zvýšení formou příspěvku na penzijní připojištění	Rozdíl
Hrubá mzda	20 600 Kč	20 000 Kč	
Příspěvek zaměstnavatele na PP	0 Kč	600 Kč	
Sociální a zdravotní pojištění	2 575 Kč	2 500 Kč	
Nezdanitelná část základu daně na poplatníka	7 210 Kč	7 000 Kč	
Daňový základ pro výpočet daně z příjmů	27 900 Kč	27 000 Kč	
Daň z příjmů po odečtení slev	2 115 Kč	1 980 Kč	
Pojistné a daň	4 690 Kč	4 480 Kč	
Čistý měsíční příjem zaměstnance včetně příspěvku na PP	15 910 Kč	16 120 Kč	210 Kč

Zdroj: Penzijní fond České spořitelny, a.s.

1.5 Možnosti výběru peněžních prostředků

Peníze si lze vybrat ze svého osobního účtu penzijního připojištění na základě splněných kritérií dle penzijních plánů jednotlivých penzijních fondů. V současné podobě Zákona č. 42/1994 Sb., o penzijní připojištění se státním příspěvkem existují tyto možnosti:

- po 15-ti letech polovinu naspořené částky jednorázově nebo formou výsluhové penze;
- po minimálně 5-ti letech spoření a při dosažení 60-ti let věku nebo po přiznání starobního důchodu z důchodového pojištění celou částku formou jednorázového vyrovnání nebo postupného vyplácení formou penze;
- pokud má klient přiznaný invalidní důchod a spořil minimálně 36 měsíců;
- penze pozůstalostní v případě, že se účastník dávky z penzijního připojištění sám nedožije a že se o jeho peníze podělí pozůstalí;
- ukončením pobytu na území České republiky;

- po 12-ti měsících trvání a placení příspěvku lze penzijní připojištění vypovědět a formou odbytného získat všechny účastníkem, eventuelně zaměstnavatelem, vložené prostředky včetně zhodnocení provedeného fondem, ovšem bez státních příspěvků.

O tom, jakou formu výplaty klient zvolí, nemusí přemýšlet již při uzavírání smlouvy. Rozhodne se až při výběru peněz z jeho účtu u penzijního fondu.

Následující příklad jednoduše ukazuje, jak je možnost výplaty penzí oproti jednorázovému vyrovnání výhodná:

Tabulka č. 4 Srovnání objemu vyplacených prostředků v případě starobní penze a jednorázového vyrovnání

Srovnání starobní penze doživotní a jednorázového vyrovnání	Starobní penze doživotní	Jednorázové vyrovnání
Stav osobního účtu v 60 letech (měsíční příspěvek 500 Kč, 30 let spoření)	409 703	409 703
Jednorázová výplata v 60 letech	0	409 703
Minimální pravidelná měsíční penze	1 989	0
Celkem vyplaceno do 76 let	429 045	409 703
Celkem vyplaceno do 78 let	482 368	
Celkem vyplaceno do 80 let	536 078	
Zajištění pozůstalých	ano, po dobu 24 měsíců	ne

Pozn.: Uvedený příklad je pouze orientační. Ve spořicí fázi i v průběhu výplaty penze je předpokládáno zhodnocení prostředků ve výši 3,5 %. V příkladu byla zvolena starobní penze doživotní se sjednanou pozůstalostní penzí na dobu 24 měsíců. Při výpočtu byly použity úmrtnostní tabulky Českého statistického úřadu platné pro muže za rok 2006 upravené s přihlédnutím k vývoji kmene účastníků penzijního fondu.

Zdroj: Penzijní fond České spořitelny, a.s.

2. Penzijní systém v České republice

Stávající český penzijní systém tvoří dvě části, a to základní důchodové pojištění a doplňkové pojištění, v jehož rámci jde jednak o penzijní připojištění se státním příspěvkem a jednak o další formy individuálního zabezpečení prostřednictvím produktů komerčních pojišťoven.

Nejen český penzijní systém má několik základních rysů. Jedná se o trvale platné principy, neboli zásady. Kromě pojistného principu, tedy pravidelném placení příspěvku, mezi základní principy, jak uvádí Jaroslav Šulc v knize *Penzijní připojištění*⁵, patří:

- princip univerzality – základní systém je vždy povinný;
- princip komplexnosti – základní povinný systém musí krýt rizika všech předvídatelných událostí sociálního charakteru (dosažení či nedosažení určité věkové hranice, řešení pozůstalosti), v doplňkových systémech je nutné preferovat dávky starobní penze v podobě doživotní renty vyplácené od určité věkové hranice;
- princip ekvivalence (zásluhovosti) – těsná vazba mezi pobíraným starobním důchodem a objemem peněz odvedených dříve na vrub občana do úhrnného penzijního fondu, doplňkové systémy pracují téměř výhradně na principu absolutní ekvivalence;
- princip solidarity – nastavení určité hladiny přerozdělování, kdy osoby s dříve nadprůměrnými příjmy dostávají v podobě starobní penze relativně méně peněz, než by jim náleželo, a na druhé straně osoby s podprůměrnými příjmy dostávají v podobě starobní penze relativně více peněz.

2.1 Důchodové pojištění

Základní povinné důchodové pojištění je s nemocenským pojištěním součástí systému sociálního pojištění. V rámci systému se vedle pojistného na sociální zabezpečení vybírá i příspěvek na státní politiku zaměstnanosti.

⁵ ŠULC, J. *Penzijní připojištění, 2. aktualizované a rozšířené vydání*. Praha: Grada Publishing, 2004. 198 s. ISBN 80-247-0772-1

Základním hmotně právním předpisem, který upravuje nároky ze základního povinného důchodového pojištění pro případ stáří, invalidity a úmrtí živitele, je zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění.

Účast v základním důchodovém pojištění je při splnění stanovených podmínek povinná. Je ekonomicky garantováno státem, protože nelze ponechat poživatele důchodu bez zdroje příjmu, na kterém jsou existenčně závislí. Princip zásluhovosti se v důchodovém pojištění projevuje v omezeném rozsahu v důsledku současného uplatňování principu sociální solidarity.

Ze základního důchodového pojištění se poskytují důchody starobní, invalidní, vdovský a vdovecký a sirotčí. V podstatě jsou přiznávány pouze dávky odvozované z doby pojištění a dosahovaných výdělků. Jedinou výjimkou je plný invalidní důchod, který je při splnění stanovených podmínek přiznáván tzv. invalidům z mládí.

Důchod se skládá ze dvou složek (dvousložková konstrukce) – základní výměry⁶ stejné pro všechny druhy důchodů nezávislé na době pojištění a dosahovaném výdělku a procentní výměry⁷ odvozené z doby pojištění a dosahovaného výdělku.

System sociálního pojištění je financován průběžným způsobem. To znamená, že výdaje na dávky v daném období jsou hrazeny z příjmů z pojistného vybraného v tomto období. Právní úpravu vztahů financování obsahuje zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti. Pojistné platí zaměstnanci (6,5 % z vyměřovacího základu za rozhodné období), zaměstnavatelé (21,5 %), osoby samostatně výdělečně činné (28 %) a osoby dobrovolně důchodově pojištěné (28 %).

2.2 Doplnkové pojištění

Pro účely této práce budeme uvažovat pouze o penzijním připojištění, poskytované jen penzijními fondy. Produkty, nabízené komerčními pojišťovnami, jako je např. "důchodové pojištění" nebo "životní pojištění", mají primárně zajišťovací funkci (zajištění rizik rodiny v případě úmrtí živitel, apod.). Kromě této funkce mohou plnit i roli spořicí (např. právě na důchod).

⁶ Základní výměra pro normální i předčasný důchod v roce 2010 činí 2170 Kč měsíčně

⁷ Procentní výměra důchodu pro normální starobní důchod je za každý celý rok doby pojištění 1,5% výpočtového základu, nejméně 770 Kč měsíčně

2.2.1 Penzijní připojištění

Penzijní připojištění v České republice mohou poskytovat pouze penzijní fondy, které jsou zakládány podle Zákona č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem a o změnách některých zákonů souvisejících s jeho zavedením, ve znění pozdějších předpisů.

Penzijním připojištěním se rozumí systematické shromažďování peněžních prostředků, a to jak účastníky samotnými, tak třetími osobami (státem, zaměstnavatelem, příbuznými či známými), poskytnutými ve prospěch účastníků tohoto systému. Všechny došlé peníze jsou promyšleně investovány, a to v souladu s omezeními, které Zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem taxativně vymezuje. Zprávy o hospodaření je penzijní fond povinen zveřejňovat, zároveň se tyto zprávy o hospodaření předkládají i České národní bance, Ministerstvu financí a depozitáři. Výtěžek je proporcionálně (tj. v poměru k výši jeho účtu) připisován na účet účastníka. Penzijní fondy rozdělují minimálně 85 % svého zisku⁸ po zdanění na osobní účty účastníků, a to těm, kteří mají v daném roce smlouvu neukončenou, pobírají penzi, a nebo v případě ukončené smlouvy za období, po které byla smlouva aktivní. (Penzijní fondy mají za povinnost minimálně 5 % zisku po zdanění převést do rezervního fondu. Akcionáři si mohou ponechat maximálně 10 %.) Ze systému se poskytují penze starobní, invalidní a výsluhová, penze pozůstalostní, jednorázové vyrovnání a odbytné.

2.2.2 Statistika sektoru

V sektoru penzijního připojištění v České republice v současné době působí 10 penzijních fondů. Počet aktivních účastníků je celkem 4 501 454 účastníků, prostředky evidované ve prospěch účastníků představují 203 646 mil. Kč.

⁸ Zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem, par. 35, odst. 1

Tabulka č. 5 Počet aktivních klientů a prostředky evidované ve prospěch účastníků

Název penzijního fondu	Počet aktivních účastníků	v mil. Kč
		Prostředky evidované ve prospěch účastníků
AEGON PF	104.719	2.635
Allianz PF	146.869	8.277
Axa PF	518.119	32.895
ČSOB PF Progres	302.205	8.441
ČSOB PF Stabilita	427.521	16.930
Generali PF	49.434	2.275
ING PF	438.115	23.140
PF České pojišťovny	1.164.878	48.769
PF České spořitelny	851.748	32.853
PF Komerční banky	497.846	27.431
CELKEM	4.501.454	203.646

Zdroj: www.apfcr.cz

3. Penzijní systém na Slovensku

Po zásadních změnách v letech 2003 a 2004 je povinný penzijní systém složený ze dvou pilířů⁹ – důchodového pojištění a starobního důchodového spoření. Do obsáhleji charakterizovaného penzijního systému je možné zařadit i dobrovolný systém doplňkového důchodového spoření¹⁰, označovaný i jako třetí pilíř důchodového systému. Jde o příspěvkově definovaný systém založený na kapitalizaci, provozovaný doplňkovými důchodovými společnostmi.

3.1 Důchodové pojištění

Důchodové pojištění je jedním z pěti podsystémů sociálního pojištění. Dalšími podsystémy jsou:

- nemocenské pojištění,
- úrazové pojištění (pro případ poškození zdraví nebo úmrtí v důsledku pracovního úrazu),
- garanční pojištění (v případě platební neschopnosti zaměstnavatele na úhradu nároků zaměstnance)
- pojištění v nezaměstnanosti (pro případ ztráty příjmů z pracovní činnosti zaměstnance v důsledku nezaměstnanosti).

Pojistné je spravováno Sociální pojišťovnou v pěti samostatných fondech a je odděleno od státního rozpočtu. Na Slovensku je v deficitu pouze důchodový účet. Chybějící prostředky jsou hrazeny z rezervního fondu nebo z nemocenského fondu, které vykazují přebytky.

Sociální pojišťovna vznikla 1. 11. 1994 zákonem č. 274/1994 Z. z. jako veřejnoprávní instituce pověřená výkonem nemocenského pojištění a důchodového zabezpečení, které převzala od své předchůdkyně Národní pojišťovny. Od Slovenské pojišťovny převzala 1. dubna 2002 také pojištění odpovědnosti zaměstnavatele za škodu při pracovním úrazu a nemoci z povolání. Od 1. ledna 2004 vykonává ve smyslu zákona č. 461/2003 Z. z. sociální

⁹ Zákon č. 461/2003 Z.z., o sociálnom poistení (první pilíř) a Zákon č. 43/2004 Z.z. o starobnom dôchodkovou sporení (druhý pilíř)

¹⁰ Zákon č. 650/2004 Z.z., o doplňkovom dôchodkovom sporení

pojištění, tj. nemocenské pojištění, penzijní pojištění - starobní a invalidní, dále úrazové pojištění, garanční pojištění a pojištění v nezaměstnanosti. Od 1. ledna 2005 Sociální rovněž vykonává činnosti v rámci důchodového spoření - především vybírá příspěvky, postupuje jejich důchodovým správcovským společnostem a registruje smlouvy o starobním důchodovém spoření. V České republice byl v roce 2001 předložen Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR návrh zákona o Sociální pojišťovně a o provádění sociálního pojištění, který vycházel z principů oddělení systému důchodového a nemocenského pojištění od státního rozpočtu, veřejné správy systému, státní garance systému a zachování dosavadních funkčních prvků provádění sociálního pojištění i v nové právní úpravě. Návrh byl zamítnut s tím, že nejprve musí být dořešena reforma veřejných financí.

Důchodové pojištění je dávkově definovaný systém, financovaný na průběžné bázi, spravovaný Sociální pojišťovnou a upravený Zákonem o sociálním pojištění č. 461/2003 Z. z..

Konstrukce výpočtu důchodu zohledňuje výši příjmu pojištěnců a obecný mzdový vývoj. Na Slovensku není stanovena výše minimálního ani maximálního důchodu.

Pojistné na důchodové (starobní, invalidní) pojištění se platí z vyměřovacího základu a platí ho zaměstnanci (starobní 4 %, invalidní 3 %), zaměstnavatelé (starobní 14 %/5 %, invalidní 3 %) a osoby samostatně výdělečně činné (starobní 18 %/9 %, invalidní 6 %). Snížené sazby platí pro ty, kteří si soukromě spoří na důchod. Sazba na starobní pojištění se snižuje o 0,5 % za každé nezaopatřené dítě.

V následujících tabulkách jsou uvedeny příjmy a výdaje na důchodové pojištění na Slovensku a v České republice. Z nich je patrný nárůst příjmů i výdajů. Na Slovensku je však saldo příjmů a výdajů záporné, v České republice je kladné.

Tabulka č. 6 Příjmy a výdaje na důchodové pojištění v mld. Sk

Rok	2004	2005	2006	2007
Příjmy	68,7	58,8	74,7	80,3
Výdaje	71,9	89,1	98,1	107,5
Počet obyvatel v produktivním věku (v tis.)	3 840	3 862	3 883	3 903

Zdroj: Štatistický úrad SR

Tabulka č. 7 Příjmy a výdaje na důchodové pojištění ČR v mld. Kč

Rok	2004	2005	2006	2007
Příjmy	235,8	250,1	268,4	295,9
Výdaje	225,2	241,2	266,2	282,6
Počet obyvatel v produktivním věku (v tis.)	7 259	7 293	7 325	7 391

Zdroj: Pojistně-matematická zpráva o sociálním pojištění 2008

3.2 Starobní důchodové spoření

Možnost spoření do soukromých penzijních fondů zachovává povinnost odvádět pojistné ve výši 18 % hrubé mzdy na jednoho pojištěnce. Pojištěnec se ale může rozhodnout, zda si z poloviny bude spořit na důchod prostřednictvím soukromých důchodových správcových společností (tzn. odvádět 9 % státní Sociální pojišťovně a 9 % soukromým důchodovým správcovským společnostem).

Starobní důchodové spoření je příspěvkově definovaný systém, financovaný fondy, prostřednictvím osobních důchodových účtů. Ve fázi akumulace úspor na důchod je spravovaný soukromými důchodovými správcovskými společnostmi, ve fázi výplaty důchodových dávek je realizovaný především životními pojišťovnami. Je upravený Zákonem č. 43/2004 Z. z., o starobním důchodovém spoření.

Pokud se občan rozhodne pro starobní důchod z dvoupilířového systému, bude se jeho budoucí starobní důchod skládat ze dvou částí. První část z průběžného systému, druhá část se řídí následujícími podmínkami. Zásluhovost v kapitalizačním pilíři má odlišnou podobu. Výška starobního důchodu přímo závisí na naspořené sumě, která bude na osobním důchodovém účtu v momentě odchodu do důchodu. Na rozdíl od průběžného systému podléhají prostředky uložené v tzv. druhém pilíři a určené pro důchod během investování změnám. Mohou růst, ale samozřejmě také klesat, přičemž každá z těchto změn se týká celé sumy uložené na účtu. Definitivní "zakonzervování" příjmů, které v prvním pilíři ve vztahu k dosaženým ročním příjmům existuje, tady neplatí.

Výše budoucího důchodu závisí na úspěšnosti investiční politiky zvolené důchodové správcovské společnosti a od vývoje na světových finančních trzích, tedy od skutečnosti, které spořitel (investor) nemá šanci ovlivnit. Výše důchodu z druhého pilíře se bude rovnat

sumě, na jakou se podařilo důchodové správcovské společnosti úspory zhodnotit, resp. znehodnotit, snižené o poplatky, které se musí pravidelně měsíčně platit a to v převážné míře bez ohledu na skutečnost, zda se jí daří dosahovat výnosy.

3.3 Srovnání penzijních systémů v ČR a na Slovensku

Hlavní rozdíl v systémech penzijních systémů ČR a SR je již v samotné základní koncepci. Systém důchodového pojištění ČR se opírá o dva pilíře – průběžně financovaný systém, který je doplněn dobrovolným penzijním připojištěním se státním příspěvkem. Důchodové pojištění v SR má po reformě z roku 2004 tři pilíře – povinné průběžně financované důchodové pojištění, povinné důchodové (kapitalizační) spoření a dobrovolné doplňkové pojištění.

Tím, že se na Slovensku zavedl kapitalizační systém, došlo k prohloubení pojistného principu a principu zásluhovosti, byl oslaben princip solidarity a univerzality. Záměrem přesunu části odvodů do kapitalizačního pilíře je vyšší angažovanost a zodpovědnost jednotlivců za svoji finanční situaci po dosažení důchodového věku.

Na Slovensku je v rámci prvního pilíře oproti České republice vytvořen podsystém starobního a invalidního pojištění. Slovenská Sociální poisťovna spravuje pro každý podsystém samostatný fond. Zároveň je vymezena samostatná příspěvková sazba pro každý z uvedených systémů. Česká republika nemá vymezenou žádnou zvláštní sazbu pro invalidní pojištění, ani pro něj nevede samostatný účet.

V ČR i SR byl s platností od 1.1.2004 postupně prodlužován věk pro odchod do důchodu. Na Slovensku se sjednocuje a prodlužuje důchodový věk u mužů a žen na 62 let, v České republice se postupně důchodový věk prodlužuje u mužů na konečných 63 let v roce 2012 a 59-63 let u žen, dle počtu vychovaných dětí. Vzhledem k demografickému vývoji se však v budoucnu předpokládá prodloužení až na 65 let věku.

Další rozdíly můžeme pozorovat v oblasti potřebné doby pojištění. V České republice mají občané standardně nárok na odchod do důchodu po 25 letech pojištění, kdežto na Slovensku je to pouze 10 let. Oba systémy umožňují předčasný odchod do důchodu za podmínky splnění minimální doby pojištění, v ČR je to pak ještě věková podmínka, kdy pojištěnci nesmí do důchodového věku chybět více než 3 roky. Na Slovensku se druhá podmínka váže k celkové naspořené částce na důchodovém účtu, která musí být i po odpočtu penalizace za předčasný odchod do důchodu vyšší než 1,2 násobek sumy životního minima. Předčasný odchod do

důchodu je v obou systémech penalizován krácením starobního důchodu, na druhou stranu pozdější odchod do důchodu je v obou systémech hodnocen kladně – zvýšením výpočtového základu. Cílem zavedení zásluhovosti do systému je motivovat pojištěnce tak, aby setrváním na trhu práce co nejdéle došlo u pojištěnců k prodloužení věku odchodu do důchodu.

Výše důchodu z I. pilíře se vypočítává poměrně složitě. Konstrukce výpočtu v obou zemích zohledňuje výši příjmů pojištěnců a obecný mzdový vývoj. V České republice je zajištěna garance minimálního důchodu, na Slovensku minimální důchod stanoven není. Maximální výše není stanovena ani v jednom systému.

System slovenského doplňkového pojištění se přiblížil systému penzijního připojištění v České republice. V obou zemích je tento pilíř podporován ze strany státu daňovými úlevami, v ČR stát navíc podporuje tento systém formou státního příspěvku.

Pojistné na důchodové pojištění je v České republice příjmem státního rozpočtu, zatímco na Slovensku je financování sociálního pojištění od státního rozpočtu zcela oddělené, a to již od roku 1994. Příjmy a výdaje na důchodové pojištění jsou v ČR od roku 1996 vedeny na zvláštním účtu důchodového pojištění jako součást státních finančních aktiv. Případné přebytky mohou být použity jen na zvýšení důchodů nebo na úhradu záporného salda pojistného na důchodové pojištění včetně výdajů spojených s výběrem pojistného.

Porovnáme-li celkovou výši pojistného na sociální pojištění, v ČR i SR se pohybuje na přibližně stejné úrovni. Vlivem stárnutí obyvatel klesá od poloviny 90. let v ČR i SR počet účastníků sociálního pojištění a tím i příjmy na sociální pojištění. Na druhou stranu roste počet pojištěnců, kterým jsou vypláceny důchodové dávky. V ČR pobíralo v roce 2006 starobní důchod 1 420 019 pojištěnců, v roce 2008 už 1 484 535 pojištěnců, v SR bylo v roce 2006 pobíratelem starobního důchodu 916 296 pojištěnců a v roce 2008 923 732 pojištěnců. Dochází k tomu, že účty důchodového pojištění se dostávají do deficitu.

V následujících řádcích je pro porovnání uveden příklad výpočtu starobního důchodu podle českého a podle slovenského systému.

Jak bylo již výše řečeno, v českém systému se výpočet důchodu provádí dvousložkově – základní výměrou a procentní výměrou. Dle údajů ČSSZ v roce 2010 činí základní výměra 2 170 Kč, procentní výměra je za každý celý rok doby pojištění (roky placeného důchodového pojištění) 1,5 % výpočtového základu. Pro přibližný výpočet tedy musíme znát dobu pojištění a vyměřovací základy za roky 1986 až 2009. Pro výpočet důchodu je rozhodný osobní

vyměřovací základ pojištěnce, který je stanoven jako průměr vyměřovacích základů za rozhodné období. Skutečné vyměřovací základy, ze kterých je zapláceno pojistné, se násobí koeficientem nárůstu všeobecného vyměřovacího základu. Tento koeficient každoročně stanovuje vláda svým nařízením. Například pro rok 2010 se částka do 10 500 korun hodnotí plně, z částky od 10 500 korun do 27 000 korun se hodnotí 30% a z částky nad 27 000 korun pouze 10%.

Vezmeme-li si pro příklad žadatele o starobní důchod v roce 2010, který splňuje důchodový věk, má ke dni vzniku nároku na důchod 45 let pojištění, úhrn ročních vyměřovacích základů je 4 939 004 a počet dnů v rozhodném období je 8 766, pak jeho výpočtový základ činí 12 492 Kč. Procentní sazba pro stanovení důchodu je 67,5 %. Základní výměra důchodu je 2 170 Kč, procentní výměra 8 433 Kč. Úhrnná výše důchodu tedy činí 10 603 Kč¹¹.

Na Slovensku v roce 2010 vzniká nárok na starobní důchod ve chvíli, kdy pojištěnec získal minimálně 15 let doby důchodového pojištění a dovršil důchodový věk. Suma starobního důchodu se určí jako násobek období důchodového pojištění, aktuální důchodové hodnoty a průměrného osobního bodu. Období důchodového pojištění je počet let, během nichž pojištěnec přispíval do Sociální pojišťovny na důchodové pojištění. Aktuální důchodová hodnota je číslo stanovené Sociální pojišťovnou a udává výši důchodu. Průměrný osobní bod je číslo, které udává, kolikrát měl žadatel o starobní důchod průměrně za celou dobu placení odvodů vyšší plat, než byl průměrný plat za dané roky.

Vezmeme-li si pro příklad žadatele o starobní důchod v roce 2010, který splňuje důchodový věk, má ke dni vzniku nároku 16 434 dní (tj. 45,0247 let), hodnota jeho průměrného osobního bodu je 1,0012 a aktuální důchodová hodnota na rok 2010 je 9,2246, pak jeho důchod bude činit $1,0012 \times 45,0247 \times 9,2246$, tj. po zaokrouhlení 415,90 EUR měsíčně (při kurzu 25,775 Kč/EUR se jedná o cca 10 720 Kč)¹².

Podle uvedených výsledků se dá soudit, že jsou systémy srovnatelné. Podle statistických údajů však v SR v roce 2008 činil starobní důchod 43,3 % průměrné hrubé mzdy, v ČR 39,7 % průměrné hrubé mzdy.

¹¹ Zdroj MPSV, Důchodová kalkulačka

¹² Zdroj Sociálna poisťovňa

4. Financování penzijního systému

4.1 Základní možnosti financování penzijního systému

Lze rozlišit následující možnosti financování základního systému důchodového zabezpečení¹³:

- ze státního rozpočtu, přičemž zdrojem prostředků jsou daně z příjmů – v tomto případě je uplatněna nejvyšší možná sociální solidarita, protože daňové zatížení s rostoucími příjmy roste a úroveň důchodu v porovnání s rostoucím výdělkem klesá;
- ze státního rozpočtu, zdrojem příjmů jsou příspěvky na sociální důchodové pojištění – míra sociální redistribuce je nižší než v předcházejícím případě, protože příspěvky jsou stanoveny jednotným procentem z dosahovaného výdělku;
- z fondu odděleného od státního rozpočtu, ve kterém se shromažďují příjmy z příspěvků, nevytváří se však žádná kapitálová rezerva – jedná se o klasický případ průběžného financování důchodového pojištění používaný ve většině zahraničních systémů, tzv. systém "pay as you go" (PAYG), tento systém vychází z myšlenky mezigenerační solidarity a příslibu budoucí péče;
- z fondu, ve kterém se při průběžném financování vytváří rezerva na úrovni dlouhodobě investovatelného kapitálu – rezerv je možné dosáhnout pouze tehdy, pokud příjmy budou trvale převyšovat výdaje, tzn. když příspěvková sazba bude vyšší, než je nutné pro krytí běžných nákladů dávky;
- financování na principu čistě fondovém – v tomto systému si pojištěnci vytvářejí pomocí pojišťovacího systému kapitálové rezervy, které jsou pak použity na financování jejich vlastních důchodů.

4.2 Definice penzijních plánů

Při financování důchodů je podstatná otázka, jaký typ penzijního plánu se zvolí. Můžeme rozlišovat následující systémy¹⁴:

¹³ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. Praha: ASPI, 2005. 502 s. ISBN 80-7357-050-5

¹⁴ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. Praha: ASPI, 2005. 502 s. ISBN 80-7357-050-5

- dávkově definované systémy (DB – defined benefit) garantují určitou výši penzijních dávek, většinou v závislosti na kombinaci faktorů jako počet let, po které jedinec odváděl příspěvky do systému, výše příjmů jedince za určité období;
- příspěvkově definované systémy (DC – defined contribution) neposkytují svým účastníkům takovou míru jistoty ohledně výše jejich budoucích penzí. Účastníci platí stanovenou příspěvkovou sazbu, ale výše jejich budoucích penzí závisí, kromě velikosti odvedených příspěvků, také na míře výnosu z investování těchto úspor na kapitálovém trhu;
- hypotetické příspěvkově definované systémy (NDC – notional defined contribution) jsou poměrně novou metodou, která byla použita např. ve Švédsku. Každý účastník má v rámci systému svůj (zdánlivý) účet, na který se mu připisují jím odvedené příspěvky a jejich zhodnocování v čase. Toto zhodnocení je závislé na tzv. hypotetické míře výnosnosti systému. Ta nepředstavuje tržní míru výnosnosti, ale je nejčastěji definována jako míra růstu (až už pozitivní, nebo negativní) základu, z něhož jsou placeny příspěvky. Jako vhodná aproximace tohoto základu se uvádí objem mezd a platů. Tento způsob definice míry výnosu a základny umožňuje reflektovat nejen změny v průměrné mzdě, ale i v nabídce pracovních sil. Výše penze v okamžiku odchodu jedince do důchodu je tak v tomto systému přímo závislá na celkových (hypotetických) úsporách na jedincově účtu a nepřímo závislá na průměrné očekávané délce života generace nastávajících důchodců. Úspory na účtech jednotlivců jsou ovšem pouze hypotetické (proto notional), protože vybrané příspěvky jsou fakticky použity na výplatu současných důchodců a pouze "papírově" jsou připisovány a zhodnocovány na individuálních účtech.

4.3 Třípilířový systém

Téměř všechny země EU i ostatní ekonomicky rozvinuté země používají určité systémy důchodového zabezpečení. V zásadě používají variantu tzv. třípilířového systému.

První pilíř je financován průběžným způsobem (PAYG), je založen na mezigenerační solidaritě, se státní garancí a bývá součástí veřejných rozpočtů.

Druhý pilíř je obvykle kombinací první a třetího pilíře. Obvykle je za něj považováno zapojení zaměstnavatelských subjektů, směřující k poskytování starobních důchodů. Zároveň můžeme za druhý pilíř považovat fondové financování, které vyžaduje povinnou účast a soukromou správu finančních prostředků (např. Slovensko).

Třetím pilířem rozumíme soukromé aktivity občanů, dobrovolné a fondově financované. Mohou být jak dávkově, tak příspěvkově definovány. Tento pilíř nebývá se státní garancí.

V České republice je třetí pilíř charakterizován penzijními fondy, druhý pilíř, charakterizovaný výše, se v této podobě v České republice nevyskytuje. V rámci důchodové reformy se však uvažuje o změně, podrobnosti jsou uvedeny v následujících kapitolách.

5. Důchodová reforma v České republice

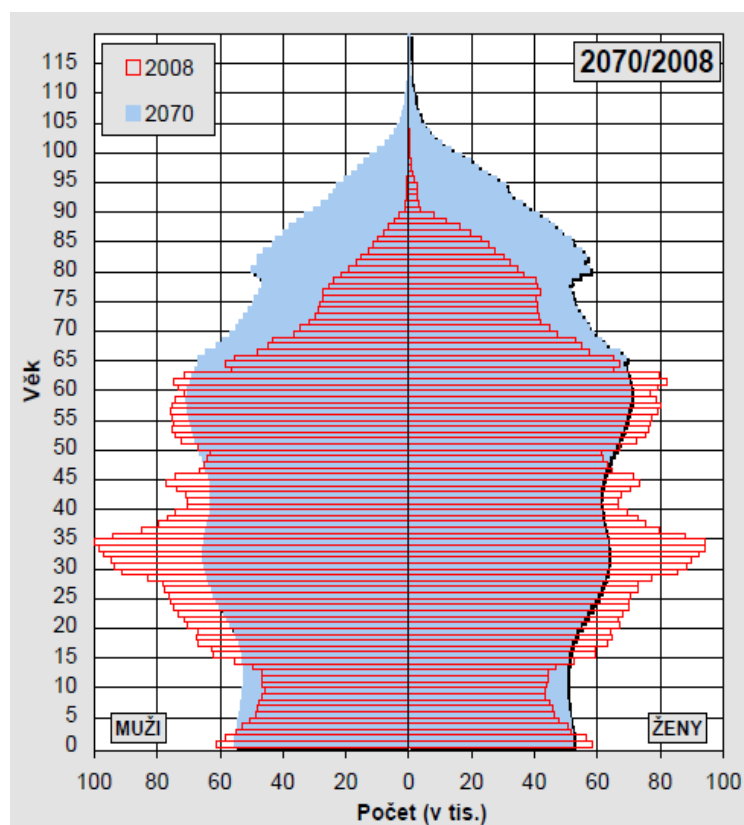
Téměř ve všech zemích západní Evropy probíhá nějakým způsobem důchodová reforma. Pod tímto výrazem si můžeme představit různé procesy, dlouhodobého charakteru, jejichž cílem jsou korekce současných důchodových systémů. Stát od státu jsou tyto procesy odlišné.

Každá země má odlišné parametry systému a při provádění změn klade důraz na tradice a ekonomické možnosti. Hlavními faktory jsou prudké demografické změny. Cílem reformy je poskytnout adekvátní sociální ochranu občanů ve stáří a stimulace nebo alespoň nebránění ekonomickému růstu. Na výsledcích demografických studií je vidět, že je třeba reformovat systémově. Ze studie "Populační vývoj České republiky 2007"¹⁵ vyplývá následující.

Bilance přirozenou měnou byla v roce 2007 pozitivní, narodilo se téměř 10 tisíc dětí více než činil počet zemřelých osob. Světlou stránkou populačního vývoje je i vývoj úmrtnostních poměrů. V roce 2007 meziročně vzrostla naděje dožití u obou pohlaví o 0,2 roku. Tento vývoj má však paradoxně nepříznivý dopad na celkový populační vývoj, neboť přispívá ke zrychlení demografického stárnutí populace České republiky. To se již nezrychluje pouze odspodu věkové pyramidy (nízkými počty narozených dětí), ale také od jejího vrchu, když do vyššího věku přežívají ve stále větší míře shodou okolností zároveň početně a silnější generace narozených ve druhé polovině 30. a 40. letech 20. století. V 90. letech se podíl dětí do 15 let snižoval, přičemž od roku 1997 byl již nižší než podíl seniorů starších 60 let a v roce 2006 se vyrovnal podílu osob starších 65 let (14,4 %). V roce 2007 se stárnutí prohloubilo hlavně vlivem rostoucích počtů osob dosahujících hranice 65 let. Index stáří (počet osob starších 65 let na 100 dětí ve věku 0 – 14 let) tak od roku 2006 přesahuje 100. Stárnutí populace stále pokračuje a v příštích letech se tempo stárnutí od vrcholu věkové pyramidy zvýší.

¹⁵ BURCIN, B., KUČERA, T. *Populační vývoj České republiky 2007*. Praha: Univerzita Karlova, 2008. 143 s. ISBN 978-80-86561-46-2

Graf č. 2 Struktura obyvatelstva podle pohlaví a věku, střední varianta

Zdroj: MFČR, B. Boris a T. Kučera: Prognóza populačního vývoje ČR na období 2008 – 2070

Česká republika jako jedna z prvních zemí střední a východní Evropy v roce 1996 realizovala dílčí reformu důchodového systému. Přesto je však nyní zapotřebí závažných změn. Systém je v České republice doposud téměř plně jednopilířový (ze systému penzijního připojištění se zatím nevyplácejí prakticky žádné doživotní penze). Nelze mít současně vysoké důchody, nízký důchodový věk a nízkou příspěvkovou sazbu, resp. levný důchodový systém.

Nezbytnost reformy již dnes nikdo nepochybnuje. Názory odborníků a politických stran na její provedení se však významně liší. Protože neexistuje ekonomicky ideální důchodová reforma nebo ideální důchodový systém, rozhodnutí o reformě a budoucí podobě důchodového systému musí mít výhradně politický charakter.

Vzhledem k politické shodě o hledání společného řešení důchodové reformy byl v roce 2004 ustanoven tzv. Tým expertů, složený ze zástupců politických stran, Ministerstva financí,

Ministerstva práce a sociálních věcí a Úřadu vlády, jejichž úkolem bylo vypracování, analýza a porovnání různých variant důchodové reformy v ČR.

5.1 Hlavní problémy důchodového pojištění

V současné době se důchodové pojištění potýká s řadou problémů. Jak uvádí např. V. Krebs v Sociální politice¹⁶, vzhledem k tomu, že dnešní důchodový systém je spravován mnohem zodpovědněji a efektivněji než v řadě dalších zemí, nedošlo dosud k otevřené krizi celého systému. Současně ale paradoxně nebyla intenzivně pocíťována nutnost úpravy celého systému. Proto se potýká s řadou problémů zejména v oblasti financování důchodového pojištění, nadměrné solidarity celého systému a s nedostatečným rozvojem důchodového připojištění.

Jedná se zejména o tyto problémové okruhy¹⁷

- Dosavadní vývoj reálné hodnoty důchodů není příznivý, přes všechny realizované valorizace dosahuje pouze 90 – 95 % ve srovnání s obdobím před rokem 1990. Ve srovnání s vývojem reálné mzdy reálná hodnota důchodu od roku 1992 za vývojem mezd zaostává – reálná hodnota mzdy v roce 2000 je ve srovnání s rokem 1989 zhruba o 10 procentních bodů vyšší;
- Vysoká nivelizace důchodů a s ní související vysoká míra příjmové solidarity, která je dána konstrukcí výpočtu důchodu (nivelace je vyšší než před rokem 1990). Důsledkem vysoké míry příjmové solidarity a omezených finančních zdrojů je nízká diferenciací důchodů a princip ekvivalence je pak uplatňován ve velmi malém rozsahu.
- Nárůst počtu předčasných starobních důchodů a s tím související stagnace reálného věku odchodu do důchodu.
- Nedostatečná připravenost systému na stárnutí populace, které se projevuje zvyšováním podílu důchodců na plátcích pojistného, nárůstem počtu předčasných starobních důchodů v minulých letech a snižující se mírou ekonomické aktivity. Negativní demografický vývoj bude bez provedení reformy působit v základním systému zvyšující se napětí a deficity.

¹⁶ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. Praha: ASPI, 2005. 502 s. ISBN 80-7357-050-5

¹⁷ závěry ze Závěrečné zprávy výkonného týmu pro důchodovou reformu

- Zvýhodněné postavení osob samostatně výdělečně činných, které se podílejí na úhradě systému stále menší mírou a úhrada jejich dávek se tak stále více přenáší na zaměstnance, zaměstnavatele a na státní rozpočet. OSVČ platí v průměru pojistné z vyměřovacího základu, který činí cca 28 % vyměřovacího základu zaměstnance. Při solidaritě zakotvené v konstrukci stanovení výše důchodu jsou tak OSVČ výrazně dotovány právě zaměstnanci. Pokud jde o celkovou příspěvkovou sazbu důchodového pojištění, je zřejmé, že relativně vysoká složená daňová kvóta v České republice (ve srovnání s průměrem zemí OECD) nevytváří prostor pro růst sazby pojistného na důchodové pojištění mimo rámec současné souhrnné sazby příspěvku na sociální zabezpečení (34 %). Další zdanění vyplácených mezd by mohlo mít navíc negativní vliv na trh práce.
- Nepřiměřeně velký rozsah náhradních dob pojištění (cca ¼ všech započítatelných dob), který je jedním z hlavních důvodů rostoucího nesouladu mezi příjmy pojistného a výdaji na důchody.
- Nedostatečný rozvoj nositele pojištění vlivem rozpočtového uspořádání a dlouhodobého poddimenzování finančních prostředků. Administrativní výdaje České správy sociálního zabezpečení jsou ve srovnání s obdobnými institucemi velmi nízké (nedosahují ani 2 % příjmů z pojistného). To je jednou z příčin, proč jsou základní činnosti České správy sociálního zabezpečení zvládány jen se značnými obtížemi. Je nutné průběžně usilovat o celkové zlepšení administrativy zejména zvýšením úrovně technické vybavenosti.

5.2 Hlavní problémy v systému doplňkového důchodového připojištění

Stejně jako první pilíř se i třetí pilíř potýká s nedostatky:¹⁸

- Nedůsledné oddělení finančních prostředků účastníků a akcionářů a tedy nedostatečná transparentnost hospodaření
- Vysoké provozní náklady
- Krátkodobost spoření, které vyplývá z věkové struktury účastníků, z nichž je takřka polovina starší než 50 let (k 31.12.2009 47 %), tedy v předdůchodovém, resp. důchodovém, věku. Státní podpora tak neplní svůj účel.

¹⁸ závěry ze Závěrečné zprávy výkonného týmu pro důchodovou reformu

- Zákonná omezení v oblasti možností investování penzijních fondů se svěřenými prostředky.
- Nízké úložky.
- Nízké reálné výnosy.

V. Krebs¹⁹ ještě dodává

- Nízká motivace zaměstnavatele k většímu zapojení do systému.
- Meziroční garance zůstatku na individuálním účtu účastníka.
- Potenciální riziko vložených garancí na výpočet penzí.
- Výběry jednorázových vyrovnání namísto doživotních penzí.
- Státní podpora konkurenčních systémů.

5.3 Varianty důchodových reformem

Po sestavení výkonného týmu zadali zástupci politických stran v tomto týmu jednotlivé varianty důchodové reformy, které pracovní skupina analyzovala a na jejich základě připravovala podklady pro rozhodnutí o důchodové reformě v ČR. V následujících řádcích jsou v krátkosti uvedena jednotlivá zadání.

Česká strana sociálně demokratická zadala k analýze přechod na tzv. NDC systém v kombinaci s provedením parametrických úprav stávajícího průběžného dávkově definovaného důchodového systému, tzv. PAYG DB. V rámci nového systému bude důchod jednotlivce závislý na výši pojistného, které do systému zaplatil v době své ekonomické aktivity a délce dožití v okamžiku odchodu do důchodu. Součástí tohoto zadání je také stanovení garantované minimální výše starobního důchodu.

Občanská demokratická strana zadala k analýze rovný důchod. Podstata návrhu spočívá ve snížení výše důchodu ze základního důchodového pojištění v relaci k průměrné mzdě (stávajících důchodců se změna nedotkne), přičemž současně bude snížena výše povinně placeného pojistného do základního důchodového pojištění. Výše důchodu ze základního důchodového pojištění bude pro všechny občany stejná (v absolutní částce). Bude na rozhodnutí občanů, zda, kdy a jakou část z prostředků ušetřených na platbách do povinného základního důchodového pojištění investují do nějaké formy vlastního zabezpečení se na stáří. Do stávajícího dobíhajícího systému budou provedeny parametrické úpravy.

¹⁹ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. Praha: ASPI, 2005. 502 s. ISBN 80-7357-050-5

Křesťanská demokratická unie – Československá strana lidová předala k analýze variantu částečného dobrovolného vyvázání se (opt-out) ze stávajícího základního důchodového pojištění spolu s provedením jeho parametrických úprav. Pojištěnec, který využije možnost částečného vyvázání, bude moci část z dosavadního pojistného odváděného do základního důchodového pojištění směřovat do fondového pilíře. Výše starobního důchodu ze státního PAYG DB systému je pro "vyvázané jedince" vypočtena jako kombinace důchodu ze státního systému a 12/20 plného důchodu. Z fondového pilíře se vyplácí důchod v podobě doživotní anuity při uplatnění různých úmrtnostních tabulek pro muže a ženy. Anuita je vypočtena za předpokladu její každoroční valorizace ve výši inflace.

Komunistická strana Čech a Moravy je pro zachování stávajícího důchodového systému za předpokladu parametrické optimalizace systému. Od roku 2030 poroste důchodový věk na 65 let. Příjmová strana je posílena různými opatřeními včetně zvýšení daňové zátěže práce a přesunu prostředků z ostatních částí státního rozpočtu.

Unie Svobody – Demokratická unie k analýze zadala tzv. kombinovaný systém. Státní pilíř prochází parametrickými reformami, které zvyšují jeho ekvivalenci. Pojistná sazba na důchodové zabezpečení činí 28 % hrubé mzdy. Ti, kteří se rozhodnou vyvázat 3 % do kapitálového pilíře, je musí podpořit dodatečnými 6 % z vlastních úspor. Věková hranice pro odchod do důchodu se postupně zvyšuje nejprve na 65 let. Od roku 2032 se věková hranice u obou pohlaví dále zvyšuje. Její růst se zastaví na úrovni 67 let pro muže i ženy. Náhradový poměr je mezi roky 2010 a 2030 snížen tak, aby v roce 2030 činil v průměru 30 % průměrné mzdy. Od roku 2007 je uplatněna mzdová valorizace vyplácených důchodů. Důchod je vypočítán dle různých úmrtnostních tabulek jako anuita.

Tab. č. 8 Porovnání přístupů parlamentních stran k důchodové reformě

	1. pilíř			2. pilíř			3. pilíř		
	důchodové pojištění			penzijní spoření			penzijní připojištění		
	financování	garance	účast osob	financování	garance	účast osob	financování	garance	účast osob
ODS	průběžné z pojistného	státní	povinná	kapitálové	1 fond garantovaný státem partnerství veřejného a soukromého sektoru s dohledem státu	dobrovolná (4 % z 28 % povinného důch. pojistného)	kapitálové	podporovaný státem	dobrovolná
TOP 09	průběžné z pojistného	státní	povinná	kapitálové	správou individuálních kapitalizačních účtů pověřena zvláštní instituce, jejímž zřizovatelem bude stát	dobrovolná (min. 6 % z 28 % povinného důch. pojistného)	kapitálové	podporovaný státem	dobrovolná
VV	průběžné z pojistného	státní	povinná	kapitálové	státní penzijní fond, který by investoval do státních dluhopisů	dobrovolná (4 % z 28 % povinného důch. pojistného)	kapitálové	podporovaný státem	dobrovolná
ČSSD	průběžné pojistného	státní	povinná	nesouhlasí s druhým pilířem			kapitálové	podporovaný státem	dobrovolná
KSČM	průběžné z pojistného	státní	povinná	nesouhlasí s druhým pilířem			kapitálové	podporovaný státem	dobrovolná

Zdroj: volební programy jednotlivých stran

5.4 Názor a doporučení Výkonného týmu k důchodové reformě

Důchodový systém musí být výrazně parametricky upraven. Je nezbytné pokračovat ve zvyšování věkové hranice pro odchod do důchodu. Měla by se zvážit změna financování důchodových nároků za období náhradních dob pojištění. Zavedení přímých plateb státu (krytých zvýšením nepřímých daní) za tato období by umožnilo příjmově neutrální snížení pojistné sazby (tj. přímého zdanění práce) s pozitivním dopadem na trh práce. Při výpočtu důchodu by byla tato platba (resp. vyměřovací základ) standardně zohledněna, což by umožňovalo zprůhlednit tento typ solidarity a učinit ho spravedlivějším. Důležité je zvýšení motivace starších osob k setrvání na trhu práce, například formou bonusu diferencovaného podle délky "přesluhování". Pomoci může také snížení pojistného pro osoby pracující po dosažení důchodového věku.

Míra příjmové solidarity je v dnešním systému vysoká. Lze ji na této úrovni ponechat, což eliminuje riziko chudoby u ohrožených skupin obyvatelstva. Současně ovšem bude působit negativně na trh práce a motivaci občanů platit vysoké pojistné do rovnostářského systému. Proto tým považuje za vhodné snížit objem příjmové solidarity ve státním pilíři. Jedna možná cesta spočívá ve snížení sazby odváděné do státního pilíře a možnosti uvolněné pojistné spořit v FDC (funded defined contribution – fondově financovaný systém, definovaný dávkově či příspěvkově) důchodovém pilíři. Druhou cestou může být zavedení dvou stropů pro placení pojistného. Pojistné z výdělku do prvního stropu by plně plynulo do státního důchodového systému. Pojistné z výdělku přesahujícího první hranici (avšak nižšího než druhý strop) by částečně plynulo do státního systému a částečně do FDC pilíře. Výdělky přesahující druhý strop by nepodléhaly placení povinného pojistného do důchodového systému.

Pro dlouhodobou udržitelnost důchodového systému je důležitá zdrženlivost v oblasti valorizace důchodů. Pozornost se musí věnovat také nestarobním důchodům, zejména invalidním, které mohou sloužit jako náhražka předčasných důchodů. Částečné řešení možného problému v této oblasti může být omezení pobírání invalidního důchodu pouze na období do dosažení statutární věkové hranice. Výraznější zvyšování příjmu důchodového systému tým nepovažuje za řešení přispívající k dlouhodobé udržitelnosti.

FDC pilíř napomůže snížit mezigenerační nespravedlnost důchodového systému. Prospěje také z hlediska částečné diversifikace financování důchodových závazků.

Cenou za zlepšení diversifikace rizik, snížení mezigenerační nespravedlnosti a omezení negativních dopadů důchodového systému na trh práce bude vznik transformačního deficitu. Z fiskálního hlediska je vhodné kalibrovat reformu důchodového systému tak, aby celkový deficit důchodového systému v "nejhorších" letech nepřekročil pásmo 0,5 – 1 % HDP.

Z technického hlediska lze těchto strategických cílů dosáhnout vícero cestami. Státní důchodový pilíř může mít podobu jak rovného důchodu, parametricky upraveného PAYG DB systému, tak i podobu NDC systému s minimálním garantovaným důchodem. V rámci každé cesty lze nastavit důležité parametry způsobem konzistentním se strategickým cílem. Debata o konkrétní cestě je důležitá, avšak sekundární. Prvotní je nalezení co nejširší shody nad podobou dlouhodobého strategického cíle pro důchodovou reformu.

Přechod na systém rovného důchodu by měl v budoucnu mít pozitivní vliv na snižování výdajů důchodového systému zejména díky prodlužování věkové hranice pro odchod do starobního důchodu. V případě relativního poklesu starobních důchodů však může dojít ke zvýhodnění odchodů do invalidních důchodů. Nízká míra náhradového poměru (20 % průměrné mzdy v ekonomice) může vést k narušení sociální soudržnosti. V průběžném systému je výhodou stabilita systému, nižší náklady na zřízení, možnost uplatnění redistribuce a nižší režie, nevýhodou demografické a politické riziko, negativní dopady na trh práce, nadměrné redistribuce a vytlačování veřejných a soukromých investic. U fondového systému se uvádí jako výhoda zejména jeho menší citlivost na demografický vývoj, pozitivní vliv na trh práce i dopady do kapitálových trhů, rizikem je zejména problematika zabezpečení nízkopříjmových skupin, kdy jejich nízké příjmy neumožňují "naspořit" na stáří a přerozdělení důchodu je v tomto systému nemožné, jejich nedostatečný důchod by musel doplňovat stát ze svých daňových příjmů.

Zvolenou strategii reformy je nutné intenzivně, otevřeně a dlouhodobě komunikovat s veřejností s cílem získat podporu. Ta se posléze projeví v kredibilitě strategie. Ta spolu s dostatkem informací pomůže občanům zlepšit jejich rozhodování a zvýšit tak jejich dlouhodobou životní úroveň.

6. Analýza současného stavu reformy penzijního systému

Důchodová reforma byla rozdělena do tří etap – parametrické změny, změny v oblasti soukromých důchodů a možnost částečného vyvázání se ze základního důchodového pojištění do soukromého systému.

6.1 První etapa

Ministerstvo práce a sociálních věcí připravilo v rámci první etapy znění novel zákonů k realizaci parametrických změn základního důchodového pojištění a změn souvisejících právních předpisů. Opatření realizovaná v rámci I. etapy důchodové reformy se stala účinnou 1. 1. 2010 a měla by přispět k lepší finanční udržitelnosti základního důchodového pojištění a zajistit tak jeho lepší dlouhodobou stabilitu.

V první etapě se navrhlo především:

- pokračovat v procesu postupného zvyšování důchodového věku až na 65 let pro muže i ženy (tohoto cílového stavu by mělo být dosaženo pro muže v roce 2030 a pro ženy v letech 2030 až 2043, podle toho, zda a kolik vychovaly děti),
- prodloužit potřebnou dobu pojištění pro nárok na starobní důchod na 35 let pojištění (včetně náhradních dob pojištění), resp. na 30 let pojištění (bez náhradních dob pojištění),
- zrušit dobu studia po 18. roce věku získanou po dni účinnosti tohoto opatření jako náhradní dobu pojištění,
- zavést možnost souběhu poloviny starobního důchodu s příjmem z výdělečné činnosti s možností přepočtu tohoto důchodu,
- zavést třístupňovou invaliditu.

Jana Kašparová, tisková mluvčí Českomoravské konfederace odborových svazů pro server Podnikatel.cz uvedla: *"Všechny uvedené změny jsou pro ČMKOS nepřijatelné. V důsledku uvedených změn hrozí, že část zaměstnanců, zejména v regionech s dlouhodobou nezaměstnaností, při zvýšení potřebné doby pojištění ze stávajících 25 na 35 let nesplní tuto podmínku a nezíská nárok na starobní důchod."* Jan Wiesner, předseda Konfederace zaměstnavatelských a podnikatelských svazů ČR, ji doplnil: *"V této souvislosti by bylo*

vhodné zvážit rozlišení důchodového věku podle pracovních kategorií. Pokud nedojde k diferenciaci, bude to mít za následek zvýšení počtu žadatelů o předčasné starobní důchody, invalidní důchody, případně žadatelů o sociální dávky." Ministerstvo se tohoto ale neobává. Dle demografické prognózy totiž ubude počet lidí v ekonomicky produktivním věku (15 až 54 let), díky tomu by měla být stále poptávka i po starších pracovnících. "V souvislosti se stárnutím populace se skutečně hovoří o možném negativním dopadu na výkonnost ekonomiky, nicméně za rizikový faktor je právě považován pokles počtu osob v ekonomicky aktivním věku," varoval Jiří Sezemský, vedoucí oddělení styků s veřejností ministerstva práce a sociálních věcí, avšak ihned doplnil: "Obranou proti tomuto potencionálnímu riziku je snaha udržet jedince co nejdéle na trhu práce, k čemuž přispívají právě i změny v důchodových systémech."

6.1.1 Pokračování ve zvyšování důchodového věku

Zákon o důchodovém pojištění z roku 1995 zavedl postupné zvyšování důchodového věku (o 2 měsíce u mužů a 4 měsíce u žen za rok), kdy se důchodový věk měl původně zvýšit z 60 na 62 let pro muže a z 53 až 57 let na 57 až 61 let pro ženy. V rámci reformy veřejných rozpočtů z roku 2003 bylo schváleno pokračování tohoto procesu až na 63 let pro muže a bezdětné ženy a 59 až 62 let pro ženy podle počtu vychovaných dětí.

Aktuálně je schváleno pokračovat v postupném zvyšování důchodového věku diferencovaně pro muže a ženy ve stejném tempu jako dosud až do dosažení důchodového věku 65 let. Samotné pokračování ve zvyšování důchodového věku je doplněno souvisejícími opatřeními, která spočívají v navázání věku pro nárok na "trvalý" vdovský a vdovecký důchod na důchodový věk, kdy se tento věk změní ze současných 55 let pro ženy a 58 let pro muže na věk, který je o 4 roky nižší než je důchodový věk pro muže stejného roku narození; v navázání věku pro nárok na starobní důchod při kratší době pojištění na důchodový věk, kdy se tento věk změní ze současných 65 let na věk, který je o 5 let vyšší než důchodový věk pro muže stejného roku narození a ve změně invalidních důchodů na starobní důchod při dosažení věku 65 let.

Důchodový věk 65 let je již v současné době základním důchodovým věkem v celé řadě evropských zemí, přičemž v dalších státech, kde je nižší, již probíhá jeho zvyšování k hranici 65 let. Důchodový věk 65 let platí již dnes mj. v Belgii, Finsku nebo Německu. Některé evropské země zároveň považují důchodový věk 65 let za nedostatečný a jejich základní

důchodový věk je vyšší či dochází k jeho zvýšení nad tuto hranici. Důchodový věk 67 let již dnes platí v Norsku nebo na Islandu.

Zvyšování důchodového věku je nezbytnou podmínkou jakékoli reformy. Přizpůsobování důchodového věku prodlužováním doby dožití je dlouhodobě účinnou obranou systému základního důchodového pojištění před neudržitelným deficitem nebo výrazným poklesem náhradového poměru. Cílem je přizpůsobit důchodový věk měnící se demografické situaci, zejména rostoucí střední délce života, kdy v důsledku nezměněného důchodového věku roste průměrná doba pobírání starobního důchodu. Vazba ostatních věkových hranic na důchodový věk má za cíl zabránit vytváření disproporcí mezi těmito hranicemi a důchodovým věkem. Zároveň by měla uvedená opatření odstranit nerovnost mezi ženami a muži v základním důchodovém pojištění (sjednocení důchodového věku a sjednocení věku pro "trvalý" nárok u vdovských a vdoveckých důchodů). Soubor těchto opatření by měl vést ve středním a dlouhodobém horizontu ke snížení výdajů o 1,2 – 1,3 % HDP oproti stavu beze změn. Negativním důsledkem může být zvýšení nezaměstnanosti v případě nepřijetí souboru opatření na trhu práce vytvářející předpoklady pro pracovní uplatnění starších osob, i zvýšením výdajů na invalidní důchody. To pak představuje zatížení veřejných financí ať už formou přímou nebo daňových úlev.

6.1.2 Prodloužení potřebné doby pojištění pro nárok na starobní důchod

Jednou z podmínek nároku na starobní důchod bylo získání doby pojištění alespoň 25 let. Při získání doby pojištění alespoň 15 let činil důchodový věk 65 let. Do doby pojištění pro nárok na starobní důchod se plně započítávaly i náhradní doby pojištění, za které se neplatí pojistné. Průměrná doba pojištění u nově přiznávaných starobních důchodů činila cca 40 let.

Vzhledem k tomu, že délka doby pojištění potřebná pro vznik nároku na starobní důchod byla zavedena již před více než 40 lety, změny, ke kterým od té doby došlo, a zejména předpokládaný další vývoj (především demografický), odůvodňují prodloužení potřebné doby pojištění pro vznik nároku na starobní důchod. Cílem změn je postupné prodloužení potřebné doby pojištění pro nárok na starobní důchod z 25 na 35 let (a to včetně základních dob pojištění), resp. na 30 let pojištění (tj. pouze doba, za kterou bylo zapláceno pojistné). Dále pak zachování možnosti vzniku nároku na starobní důchod i při získání kratší doby pojištění, ale tuto potřebnou kratší dobu pojištění rovněž prodloužit z 15 na 20 let. Značný rozsah náhradních dob pojištění (cca ¼ všech dob započítatelných pro účely základního

důchodového pojištění) odůvodňuje jejich redukci, nejen pokud jde o stanovení výše procentní výměry důchodu, ale i pokud jde o podmínku nároku na starobní důchod.

6.1.3 Zrušení doby studia jako náhradní doby pojištění

Aktuálně platná právní úprava zrušila započítávání doby studia na střední, vyšší odborné a vysoké škole pro výši procentní výměry v rozsahu 80 %, po dobu prvních šesti let tohoto studia od dosažení věku 18 let.

Smyslem zrušení doby studia jako náhradní doby pojištění je zredukovat dosavadní široký rozsah dob, které jsou v českém základním systému důchodového pojištění hodnoceny pro nárok na důchod a jeho výši, a to přesto, že za ně není placeno pojistné. U této náhradní doby pojištění je nejméně odůvodněné její financování v rámci solidarity základního důchodového pojištění.

6.1.4 Zavedení možnosti souběhu výdělečné činnosti a poloviny starobního důchodu

Podmínku výplaty řádného starobního důchodu náležejícího osobám vykonávajícím samostatnou výdělečnou činnost na základě pracovněprávního vztahu, jen pokud je tento vztah sjednán na dobu určitou, nejdéle však na dobu jednoho roku Zákon č. 306/2008Sb., kterým se mění zákon o důchodovém pojištění s účinností od 1. 1. 2010 zrušil.

Zavedení možnosti souběhu poloviny starobního důchodu a ekonomické aktivity s možností přepočtu starobního důchodu umožní flexibilnější odchod z trhu práce do starobního důchodu.

6.1.5 Zavedení třístupňové invalidity

Místo dosavadní plné a částečné invalidity byla s účinností od 1. 1. 2010 zavedena třístupňová invalidita (invalidita třetího, druhého a prvního stupně). Současně byla místo plného invalidního a částečného invalidního důchodu zavedena jedna dávka, a to invalidní důchod (pro invaliditu třetího, druhého nebo prvního stupně).

Pokud jde o důchody přiznané před 1. 1. 2010, považuje se s účinností od 1. 1. 2010 plný invalidní důchod ve výši, v jaké náležel ke dni 31. 12. 2009, za invalidní důchod pro invaliditu třetího stupně. Částečný invalidní důchod se ve výši, v jaké náležel ke dni 31. 12.

2009, považuje od 1. 1. 2010 za invalidní důchod pro invaliditu druhého stupně, byl-li důvodem částečné invalidity pokles schopnosti soustavné výdělečné činnosti nejméně o 50 %, a za invalidní důchod pro invaliditu prvního stupně v ostatních případech.

Invalidní důchody jsou nejvíce dynamicky narůstající složkou důchodového systému. Především se zvyšuje počet částečných invalidních důchodů. Zavedení tří stupňů invalidity odstraňuje dnešní nerovnováhu. Pojištěnec, jehož pokles schopnosti soustavné výdělečné činnosti byl určen na 35 % a pojištěnec, jehož pokles schopnosti soustavné výdělečné činnosti byl určen na 65 %, mají stejný stupeň invalidity (částečnou invaliditu), a oba tak získají částečný invalidní důchod. Pokud by tito pojištěnci dosahovali v rozhodném období stejných vyměřovacích základů a byli pojištěni stejně dlouhou dobu, byl by jejich částečný invalidní důchod ve stejné výši.

6.2 Druhá etapa

V návaznosti na opatření realizovaná v I. etapě důchodové reformy bude nutné v základním důchodovém pojištění provést na základě politické shody další opatření spočívající především v diverzifikaci financování, nastavení příjmové solidarity a řešení mezigenerační spravedlnosti v základním důchodovém pojištění. Tuto etapu má představovat nový Zákon o penzijním spoření, který byl schválen vládou Miroslava Topolánka, ale v současné době leží bez povšimnutí v Poslanecké sněmovně. Nyní se však debatuje o tom, zda vůbec nový zákon v předložené podobě projednávat, nebo zda by před schválením neměl projít ještě dalšími změnami. Záleží také na osudu třetí etapy důchodové reformy. V roce 2010 lze však očekávat rozhodnutí o tom, jakým způsobem se bude druhá etapa realizovat.

Vedle veřejného základního důchodového pojištění existuje jako součást důchodového systému dobrovolné penzijní připojištění se státním příspěvkem a dále produkty komerčních pojišťoven, zejména životního pojištění (tzv. soukromé důchody¹⁾). Změny v základním důchodovém pojištění budou ve II. etapě důchodové reformy doplněny o opatření v oblasti soukromých důchodů. Opatření by měla zejména vytvořit další motivace pro účast v doplňkovém připojištění (spoření) na stáří a zprůhlednit systém pro účastníky.

V současné době se důchody ze soukromých důchodových systémů podílejí na příjmech důchodců zanedbatelnou měrou. Průměrná výše příspěvku účastníka na penzijní připojištění

se státním příspěvkem nedosahuje dostatečné výše k tomu, aby umožnila nashromáždit prostředky postačující na výplatu doživotní penze v "rozumné" výši.

Klíčový je v tomto nový zákon o penzijním spoření, který by měl přinést změny v minimální výši příspěvku, který by činil 100 Kč a dále ve výši státního příspěvku, kdy se minimální státní příspěvek 50 Kč bude pojít s vkladem 300 Kč a maximální výše státního příspěvku 150 Kč s vkladem 700 a více Kč.

Součástí II. etapy důchodové reformy je vytvoření rezervního důchodového fondu. Fond má být prvkem, jenž umožní vznik spořicího pilíře. Část státního majetku by byla prodána, z další části by do fondu plynuly výnosy z dividend.

Ke změně by mělo dojít v regulačním rámci působení fondů, kde od sebe bude oddělen majetek vkladatelů a majetek akcionářů fondu. Cílem je přejít na systém tzv. penzijních společností. Je transparentní a bezpečný. Každá penzijní společnost bude moci nabízet několik různě zaměřených produktů.

Zároveň je cílem motivovat lidi k tomu, aby spořili delší dobu, vyšší částku a pokud možno si nechávali výnosy penzijního připojištění vyplácet v podobě renty k důchodu, než aby dostávali jednorázové vyrovnání. Záměrem je penzijní připojištění proti současnosti i daňově zvýhodnit. Zároveň i více motivovat zaměstnavatele, aby svým zaměstnancům na toto připojištění přispívali. Příspěvek u penzijního připojištění by měl být posílen. Možné je i odbourání daňového odpočtu a jeho úplná kompenzace přímým příspěvkem. V případě zaměstnavatelů naopak rozšíření možnosti jejich odpočtů. Výše příspěvku by mohla být odstupňována podle toho, jak dlouho lidé budou spořit. Těch, co budou chtít spořit krátkou dobu (např. 5 let) se zvýšení příspěvku nedotkne. Ti, co podepíší spoření na 20 až 30 let, by jej měli mít vyšší. Stejně tak je cílem prosadit, aby byli zvýhodněni lidé, kteří si nechají vyplácet rentu před těmi, kteří budou žádat na konci spoření jednorázové vyrovnání. Konkrétní zvýšení příspěvků bude vycházet z dispozic veřejných financí.

Cílem veškerých těchto změn je zvýšit atraktivitu sektoru penzijního připojištění pro klienty, kteří se ovšem mohou rozhodovat o typu produktu podle vlastní úvahy.

Jak uvedl Petr Beneš, generální ředitel ČSOB Penzijní fond Stabilita, a.s. v rozhovoru pro Hospodářské noviny, současné penzijní fondy nejsou konkurenceschopné pro mladé. *"Záleží na tom, jak moc si spoříte. Při ukládání malých částek jsou penzijní fondy ideální díky státní podpoře. Ale pro lidi, kteří chtějí spořit vyšší částky nebo pro mladé lidi jsou lepší podílové*

fondy. V penzijních fonděch má dnes mladý klient stejné portfolio jako důchodce a to je pro něj nevýhodné." Prezident Asociace penzijních fondů Jiří Rusnok se ohledně oddělení majetku akcionářů a klientů domnívá, a pro server Peníze.cz sdělil, že: "Takový krok umožní stávajícím fondům a v budoucnosti i správcovským společnostem, které se budou starat o prostředky vložené do penzijních fondů, nabídnout různá typová portfolia a zvýšit tak výnosy pro účastníky." Odborové svazy jsou zásadně proti zavedení penzijního spoření, důvody jsou uvedeny v článku na serveru odborového svazu UNIOS: "Protože nově navrhované penzijní spoření nenaplnuje důležité základní kritérium penzijního systému – zásadu bezpečnosti a zachování alespoň nominální úrovně vložených finančních prostředků. Protože realizace navrhovaného záměru může způsobit "run" na penzijní fondy, což by v konečné fázi mohlo vést až k likvidaci penzijního připojištění, které má již více než čtyři miliony účastníků, a tedy i ohrožení těch z nich, kteří v tomto systému budou chtít zůstat v budoucnosti."

6.3 Třetí etapa

V rámci III. etapy důchodové reformy bude řešena diversifikace zdrojů pro příjmy ve stáří s možností částečné volby pojištěnců k vyvázání se (opt – out) ze základního důchodového pojištění do soukromého systému. Vzhledem k výsledku parlamentních voleb a ochotě politických stran jednajících o vládní koalici by se mohla tato etapa realizovat v roce 2015.

Pojištěncům bude dána možnost volby, zda jejich důchod bude plynout pouze ze základního důchodového pojištění nebo částečně i ze spořicího pilíře důchodového systému.

Pojištěnci by si tedy nevolili, zda budou či nebudou platit příspěvky na důchodové pojištění, ale pouze jaké budou zdroje financování jejich budoucích důchodů.

Již na konci roku 2008 představil konkrétní návrh této etapy důchodové reformy někdejší ministr práce a sociálních věcí Petr Nečas. Opozice ale jakékoli debaty o opt – outu důrazně odmítala, s tím, že stát nebude mít zdroje, kterými nahradí výpadek příjmů důchodového systému.

Podle Vladimíra Bezděka by měla být skutečná reforma založena na takzvaném opt-outu, čili vyvedení části z placeného pojistného do druhého pilíře povinného soukromého spoření do soukromých fondů. Na semináři "Důchodová reforma v poločase příprav" pořádaném Občanským institutem uvedl: "Díky tomu se diverzifikuje důchodový systém. To znamená, že se sníží celkové riziko systému, a to je velmi důležité. V mých očích bude méně spekulativní a

náchylný rizikům." Radikálnější názor měl zástupce Centra pro ekonomiku a politiku (CEP) Marek Loužek. "S druhým pilířem povinného spoření nelze souhlasit. Současná generace by se nákladům transformace nedokázala vyhnout. Česko by mělo využít možnost v dalších desetiletí postupně snižovat podíl důchodu k průměrné mzdě. Nebyla by žádná tragédie, kdyby se snížil na 30 až 25 procent. Toho jde dosáhnout indexací podle cen a ne mezd – toto je evoluční a ne revoluční model," uvedl.

7. Aktuální stav

V červnu 2010 představil poradní expertní sbor ministra financí a ministra práce a sociálních věcí, takzvaná Bezděkova komise, dvě varianty návrhu, který počítá se snížením pojistného z 28 na 23 procent hrubé mzdy a s polovičním snížením stropu pro odvody. Propad příjmů by kryla jednotná sazba DPH ve výši 19 procent. V první variantě Bezděkova komise navrhuje zachovat současný systém, do kterého by se odvádělo 20 procentních bodů z 23procentní sazby pojistného. Vedle něj by ovšem vznikl nový fondový pilíř, do kterého by šly zbývající tři procentní body. Zde by si lidé spořili na individuální penzijní účty. Změna by se týkala lidí, kterým by při zahájení reformy bylo 40 a méně let. Ti starší by se řídili současným penzijním systémem.

Výběr pojistného by v obou pilířích prováděla Česká správa sociálního zabezpečení. Investiční správu individuálních účtů by prováděly reformované penzijní fondy, investiční společnosti nebo asset manažeři podle výběru pojištěného.

Kromě těchto dvou pilířů by existoval ještě pilíř třetí, kam by patřilo životní pojištění a reformované penzijní fondy. Zachovala by se zde současná přímá podpora státu.

Ve druhé variantě by do prvního pilíře tvořeného současným systémem šlo všech 23 procent odváděných z hrubé mzdy. Vedle něj by ovšem existoval i druhý pilíř, do kterého by si lidé na individuální účty posílali dobrovolně další tři procenta. Za to by jim stát přispěl stejnou částkou. Druhý pilíř by spravovaly penzijní fondy.

Prostředky, které by si lidé naspořili v obou variantách ve druhém pilíři, by se vyplácely formou doživotních plateb. V případě, že by člověk zemřel ještě před jejich čerpáním, převedly by se na penzijní účty pozůstalých.

Změny by měly odstartovat nejpozději v roce 2015. Pravicové strany ODS, TOP 09 a Věci Veřejné, které v době vzniku této práce po parlamentních volbách jednájí o koalici, reformu penzí považují za jednu z priorit.

Předseda poradního sboru vlády Vladimír Bezděk tvrdí, že pokud by se nereformoval důchodový systém, vykazoval by v roce 2050 deficit ve výši čtyř procent hrubého domácího produktu ročně. Generace padesátiletých a starších lidí se podle Bezděka nemá čeho obávat, spíše naopak. Reforma by jim měla zabezpečit, že jejich důchody budou dostatečně kryty. Oproti současnosti ovšem může dojít ke změně způsobu valorizace.

8. Zhodnocení průběhu reformy

Pokud bychom měli přistoupit k hodnocení reformy penzijního systému, je ještě příliš brzy. První etapa, tedy parametrické změny v systému, se rozběhla teprve počátkem letošního roku, druhá etapa je legislativně připravena, ale stále ještě nedošlo k jejímu schválení a o třetí etapě se momentálně diskutuje jak na poli politickém, tak mezi širokou veřejností.

První etapa je nejvýraznější změna důchodového systému od devadesátých let, která přispěje k jeho lepší finanční udržitelnosti a dlouhodobě ho stabilizuje minimálně na 30 let. Podle původní právní úpravy by se výdaje na základní důchodové pojištění zvýšily na 11,7 % HDP, ale v důsledku schválených změn by se tyto výdaje měly zvýšit pouze na 10,5 % HDP. Zvýšení statutární věkové hranice odchodu do důchodu na 65 let vytváří předpoklady k růstu reálného věku odchodu do důchodu a ke zvýšení ekonomické aktivity starších osob. Prodloužení minimální povinné doby pojištění na 35 let má zesilovat tlak na zvyšování průměrného reálného věku odchodu do důchodu a doplňovat postupné zvyšování statutárního důchodového věku. Snížení bonifikace žen za výchovu dětí přispívá k dalšímu zvýšení míry ekonomické aktivity u starších žen a ke zvýšení jejich reálného odchodu do důchodu. Což v důsledku prodloužení doby účasti na pojištění znamená zvýšení průměrného důchodu u žen. Poživatel starobního důchodu, který v současném systému pracoval po odchodu do důchodu a odváděl tak do důchodového systému pojistné přestane být "penalizován" navýšením výpočtového základu pro přepočtení důchodu. Zrušením zákazu souběhu pobírání důchodové dávky a pracovního poměru na dobu určitou se odstranilo omezení smluvní svobody subjektů pracovněprávního vztahu.

Je zřejmé, že důchodový systém významně ovlivňuje nebo je ovlivňován dalšími prvky celého ekonomického a sociálního systému země, proto je třeba se mu věnovat. Je pozitivní, že si toto všechny politické strany uvědomují. Z principu nelze říci, že je řešení pravicové či levicové špatné. Je tedy třeba ocenit sestavení komise, která je průřezově politickým spektrem sestavena z odborníků, kteří se snaží řešit problém komplexně. Ani v této komisi však v případě fondového pilíře nedošli odborníci k jednotnému názoru a přeložili dva návrhy. Nyní je třeba, aby se prosadila taková varianta, která bude přijatelná pro oba politické směry i pro odbory. Jinak by se mohlo stát to, co na Slovensku, kde při konstrukci penzijní reformy nedošly strany ke kompromisu a kdy po svém zvolení provedla vláda Roberta Fica necitlivé zásahy do reformovaného systému.

Právě Slovensko může být pro Českou republiku určitou inspirací. Velkým pozitivem je určitě odvaha udělat něco s penzijním systémem. Ta Česku doposud chyběla. Současná nálada ve společnosti, ale i výsledky voleb zvyšují šance na její provedení. Plusů by se určitě našlo víc, ale především je třeba se vyvarovat chyb. Zejména se jedná o již výše zmiňovaný nesoulad v názorech politické sféry, dále pak změnu prvního pilíře na zásluhový (bodový systém) a také například rozdělení příspěvkové sazby (polovina jde do státního systému, polovina do fondového). Na Slovensku také, díky pnutí, které systém vyvolal, dvakrát došlo k otevření fondové pilíře, aby se lidé mohli vrátit zpět do prvního pilíře (což ovšem nakonec využilo pouhých 8 % lidí). Největším systémovým selháním jsou pravděpodobně vysoké provizní náklady jednotlivých fondů spojené s úsilím o získání maximálního počtu klientů, což neúměrně zvyšuje náklady celého systému (společnosti ve fondovém pilíři však měly povinnost získat během prvních 18 měsíců 50 tisíc klientů).

Na Slovensku je pojištění spravováno Sociální pojišťovnou, která vznikla jako veřejnoprávní instituce pověřená výběrem pojistného. Podobné úvahy se probíraly v České republice již v roce 2001. Původně navrhovaná právní úprava předpokládala oddělení důchodového a nemocenského pojištění od státního rozpočtu založením veřejnoprávní instituce, spravované orgány vytvořenými na demokratickém základě ze zástupců pojištěnců, zaměstnavatelů a státu. Relativní nezávislost takové instituce měla umožnit její odpovědné formulování návrhů opatření, která budou zacílena na finanční zajištění systému sociálního pojištění. Návrh vedl k diskusi, zda by bylo možné dodržet finanční rovnováhu systému bez státních dotací. Zda by byl udržitelný systém, kdy by stát i nadále nesl plnou garanci za vyplácení starobních důchodů, avšak bez faktické možnosti ovlivňovat hospodaření instituce, která je vyplácí. Vytvoření této instituce by nevedlo ani ke zjednodušení administrativy. Projekt Sociální pojišťovny nebyl realizován, možná i díky tomu, že veškeré jeho cíle by bylo možné realizovat i za současného právního a institucionálního stavu.

Závěr

V úvodu bylo uvedeno, že se v České republice aktivně diskutuje o nezbytnosti reformy penzijního systému a to jak parametrické, tak systémové. Cílem práce byla analýza systému penzijního připojištění a zhodnocení průběhu reformy penzijního systému. Závěr této práce je shrnutím získaných poznatků o přípravách reformy, jejím aktuálním stavu a budoucích možnostech jednotlivých pilířů.

První pilíř, průběžně financovaný, dávkově definovaný systém veřejného důchodového zabezpečení, bylo nutné reformovat nejdříve. Z důvodu demografického vývoje byly v rámci první etapy důchodové reformy schváleny parametrické změny tohoto základního povinného systému důchodového pojištění. S účinností od 1. 1. 2010 vstoupily v platnost postupné zvyšování důchodového věku, prodloužení potřebné doby pojištění pro nárok na starobní důchod, zrušení doby studia po 18. roce jako náhradní doby pojištění, možnost souběhu starobního důchodu s příjmem výdělečné činnosti a zavedení třístupňové invalidity.

Legislativně připravena je již i druhá etapa důchodové reformy, která v sobě zahrnuje úpravu doplňkového penzijního systému, kterým je v současné době penzijní připojištění. Reforma předpokládá diverzifikaci financování, nastavení příjmové solidarity a řešení mezigenerační spravedlnosti v základním důchodovém pojištění. Navrhovaná opatření by měla motivovat účastníky ke spoření v doplňkovém připojištění (spoření) na penzi. Aby byl umožněn vznik spořicího pilíře, je třeba vytvořit rezervní důchodový fond. V regulačním rámci působení fondů od sebe bude oddělen majetek vkladatelů a majetek akcionářů fondů. To umožní přechod na systém penzijních společností, které budou moci nabízet různě zaměřené produkty. Touto změnou se zvýší atraktivita sektoru penzijního připojištění pro klienty s možností výběru produktu podle vlastní úvahy.

Diversifikace zdrojů pro příjmy ve stáří s možností částečné volby pojištěnců k vyvážení se ze základního důchodového pojištění do soukromého systému bude řešena v rámci třetí etapy důchodové reformy. Návrh řešení již byl v minulosti představen na půdě Parlamentu České republiky, setkal se ale s kritikou a nebyl schválen. V červnu 2010 představila tzv. Bezděková komise dvě varianty návrhu, které budou diskutovány nově sestavenou vládou po parlamentních volbách.

Z analýzy plyne, že jakákoli změna s sebou ponese své výhody, ale i rizika. Vzhledem k výše uváděným aspektům českého penzijního systému se reforma musí připravovat pečlivě a zodpovědně, s plošnou podporou politické scény, aby se v budoucnu zvýšila atraktivita sektoru penzijního připojištění pro stále nerozhodnuté potenciální účastníky tohoto systému. Penzijní fondy by reformou měly zvýšit své možnosti, jak poskytovat doplňkový důchod pro obyvatele důchodového věku.

Nová politická scéna snad nebude se spuštěním dalších etap důchodové reformy příliš otálet. Stát by měl vytvořit takové podmínky, aby důchodová reforma proběhla včas, bez zbytečných problémů a průtahů, a zároveň ke spokojenosti jak státních orgánů, tak také stávajících penzijních fondů, ale především účastníků. Ať cíl této reformy není "jen" ekonomický, ale ať tato reforma především napomůže ke zkvalitnění péče o stávající i nové účastníky penzijního systému a instituce třetího pilíře významně pomáhají lidem k lepšímu prožití důstojného stáří.

Soupis bibliografických citací a bibliografie

- (1) Asociace penzijních fondů ČR . <http://www.apfcr.cz>.
- (2) BURCIN, B., KUČERA, T. *Populační vývoj České republiky 2007*. Praha: Univerzita Karlova, 2008. 143 s. ISBN 978-80-86561-46-2.
- (3) Český statistický úřad. <http://www.czso.cz>.
- (4) Interní materiály Penzijního fondu České spořitelny, a.s..
- (5) KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. Praha: ASPI, 2005. 502 s. ISBN 80-7357-050-5.
- (6) Ministerstvo financí ČR. <http://www.mfcr.cz>.
- (7) Ministerstvo práce a sociálních věcí. <http://www.mpsv.cz>.
- (8) Ministerstvo práce, sociálních věcí a rodiny Slovenskej republiky. <http://www.employment.gov.sk>.
- (9) MORÁVEK, D. Do důchodu nejdříve až po 35 letech práce. [Online]. <http://www.podnikatel.cz>.
- (10) PISKÁČEK, V. Penzijní reforma je na stole. *E15* **2009**, (287), 1.
- (11) Pojistněmatematická zpráva o sociálním pojištění 2004. MPSV, 2004. 128 s. ISBN 80-86878-05-8.
- (12) Pojistněmatematická zpráva o sociálním pojištění 2008. Ministerstvo práce a sociálních věcí.
- (13) RYS, V. Česká sociální reforma. Praha: Univerzita Karlova, 2003. ISBN 80-246-0588-0.
- (14) Sociálna poisťovňa. <http://www.socpoist.sk>.
- (15) SYROVÝ, Petr. *Investování pro začátečníky*. 1. vyd. Praha : Grada Publishing, 2005. 108 s. ISBN 80-247-1366-7.
- (16) Štatistický úrad SR. <http://www.statistics.sk>.
- (17) ŠULC, J. *Penzijní připojištění, 2. aktualizované a rozšířené vydání*. Praha: Grada Publishing, 2004. 198 s. ISBN 80-247-0772-1.
- (18) Zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem.

- (19) Zákon č. 43/2004 Z.z. o starobnom dôchodkovou sporení.
- (20) Zákon č. 461/2003 Z.z., o sociálnom poistení.
- (21) Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmu.
- (22) Zákon č. 650/2004 Z.z., o doplnkovom dôchodkovom sporení.
- (23) Závěrečná zpráva Výkonného týmu, 2005.
- (24) ZIKA, M. Bezděkova komise předkládá další penzijní recepty. *E15* **2010**, (653), 26–28.